

General-major

DRAGO RAKOČEVIĆ

Razvoj ratne veštine na osnovama koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane

Polazeći od toga da »naša današnja koncepcija opštenarodne odbrane nije ništa drugo nego dosljedna i odlučna primjena tih velikih iskustava iz narodnooslobodilačkog rata u našim sadašnjim uslovima« (Tito), nameće se logičan zaključak da njen razvoj ima, revolucionarni kontinuitet shvaćen u marksističkom značenju i smislu. Dakle, koncepcija opštenarodne odbrane je nastala i potvrdila se u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji i »ona se kontinuirano razvijala kroz cio period naše socijalističke izgradnje, onako kako se razvijalo cijelo naše društvo. A to nije bilo kretanje u pravoj liniji, već buran proces izgradnje novog samoupravnog socijalističkog društvenog sistema«.¹

Na osnovama koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane razvijala se i naša ratna veština kao celina i po granama: strategija, operatika i taktika. Istorijski gledano, i tu postoji kontinuitet u razvoju u istom revolucionarnom smislu — kada je reč o ratnoj veštini kao celini ili o bilo kojoj njenoj grani.

U kontinuitetu razvoja naše ukupne odbrambene politike vidi se i kontinuitet u razvoju naše vojne misli, naše ratne veštine u celini i posebno naše strategije oružane borbe. Pri tome Titovo vojno delo i njegovo stalno ukazivanje na karakter našeg društvenog bića kao trajnog izvora naše koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i ratne veštine, revolucionarne tradicije i iskustva iz oslobodilačkog rata, na ulogu čoveka kao odlučujućeg faktora pobeđe

¹ J. B. Tito, intervju »Vojnom delu« decembra 1973.

u ratu i na potrebu oslanjanja na vlastite snage — bili su stalna ideja vodilja u kreiranju, realizovanju i usavršavanju koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i na njenim osnovama izgrađivane ratne veštine, posebno strategije oružane borbe. To je i obezbeđivalo revolucionarni kontinuitet u njihovom razvoju, bez obzira što »to nije bilo kretanje u pravoj liniji« u svim etapama njihove evolucije. Ključni stavovi koncepcije opštenarodne odbrane uvek su bili osnovni orijentiri za pravi pristup izgradnji naše doktrine, ratne veštine i strategije oružane borbe, u organizovanju i materijalnom opremanju oružanih snaga i pripremi celog društva za odbranu. Oslanjanje na vlastite snage, kako u ratu i revoluciji tako i u posleratnom razvoju, bilo je osnovno opredeljenje naše savremene koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Razvoj naše ratne veštine je, uglavnom, zasnovan na našim ratnim iskustvima, ali i na iskustvima drugih revolucija i oslobodilačkih ratova koji su vođeni posle drugog svetskog rata.

Posebna pažnja je posvećivana izučavanju glavnih karakteristika savremenog rata, s obzirom na razvoj ratne tehnike i tehnologije. Praćenjem evolucije vojne nauke i ratnih doktrina drugih zemalja sagledavan je njihov uticaj i primenjivost na naše uslove, imajući uvek u vidu naše društvene odnose, materijalnu snagu, naučno-tehnički nivo, naš prostor, oružane snage i doktrinu njihove upotrebe, kao i potrebu njihovog razvoja i usavršavanja. Sve to je zahtevalo da se svoja i tuđa iskustva kritički ocenjuju kako bi naša koncepcija i doktrina i na njima zasnovana ratna veština bile autentične i na nivou savremene vojne misli.

Već je rečeno da razvoj naše ratne veštine, izgradnja oružanih snaga, kao i razvoj i izgradnja sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, nisu uvek išli pravolinijski i istim intenzitetom. Otuda je neophodno izvršiti makar i grubu periodizaciju tog razvoja od 1945. godine do danas. S obzirom na dinamiku i druge karakteristike tog razvoja, mogu se uslovno naznačiti četiri karakteristična perioda.

Period od 1945. do 1949. godine karakteriše se nastankom i zaoštavanjem hladnoratovskih odnosa između bivših saveznika, nuklearnim monopolom Sjedinjenih Američkih Država i brojnom premoći Crvene armije — kao najjače armije klasičnog tipa, pretnjama sa pozicija sile i vezivanjem većeg broja zemalja za vodeće svetske sile. Na jednoj strani, SAD se zanose iluzijama da će SSSR-u trebati duži period (i do 20 godina) da dođe u posed nuklearnog naoružanja i, polazeći od takve procene, demobilišu vojsku, svodeći je na skromne efektivne. Na drugoj strani, Crvena armija zadržava pod

oružjem velike efektivne i predstavlja respektivnu snagu u Evropi, jer je, ne samo u Evropi već i u svetu, u tom periodu bila najznačajnija armija sa bogatim ratnim iskustvom. U to vreme dolazi i do formiranja NATO-pakta i sklapanja niza bilateralnih ugovora na Zapadu i Istoku.

Jugoslavija je u tom periodu imala po snazi drugu armiju u Evropi sa ogromnim ugledom i ratnim iskustvom. Godine 1948. došlo je do napada Informbiora na našu zemlju, što je nepovoljno uticalo na strategijski položaj i bezbednost zemlje. Jugoslavija je bila ne samo protiv svetskog već i lokalnih ratova među pojedinim zemljama, posebno ratova uperenih protiv oslobodilačkih i progresivnih pokreta. Procena vojnih karakteristika budućih ratova zasnivala se, u tom periodu, na fizionomiji drugog svetskog rata i dostignutom stepenu razvoja borbenih sredstava i tehnike. Smatralo se da bi eventualni rat bio sveobuhvatan i totalan, da bi se oružana borba vodila na ogromnim frontovima i u svim dimenzijama (kopno, more i vazdušni prostor) i da bi iznenađenje bilo sastavni deo strategije agresora u takvom ratu, koji bi bio manevarski kako zbog primenjene strategije tako i zbog primene velikih količina borbene i druge tehnike, vazdušnih i pomorskih desanata, što bi dovelo do dubokih prodora i povećanja tempa i dinamike u operacijama.

Na osnovu takvih procena, koje su imale odgovarajući uticaj i na razvoj naše vojne misli, i s obzirom na to da naša ratna iskustva nisu bila u dovoljnoj meri teorijski obrađena, u oblasti organizacije oružanih snaga i ratne veštine prisutno je bilo i nedovoljno kritičko preuzimanje stranih iskustava i rešenja. Naša armija, koja je bila tek izašla iz revolucije, nije imala sopstvena borbena i druga pravila, pa su se morala koristiti borbenim i drugim pravilima nekih stranih armija. Pod rukovodstvom maršala Tita preduzete su velike organizacijske, pedagoške i druge mere da naša armija postane škola kadrova i, kao u revoluciji, ostane i dalje se izgrađuje kao najborbeniji i najorganizovaniji deo naoružanog naroda, da sačuva svoj narodni i socijalistički karakter. S tim u vezi, Tito je često isticao: »Ja bih htio da naša armija ostane duhovno onakva kakva je bila narodnooslobodilačka vojska, kakva je bila onda kada je bila bez tehnike, naoružana samo visokiom sviješću i dubokom vjerom da će pobijediti... Predajte joj one slavne tradicije naših partizanskih odreda i naše narodnooslobodilačke vojske. Ulijte joj vjeru u samu sebe, u svoju snagu, i to pomoću primjera koji su rijetki u historiji ratova« (Tito).²

² Strategija i razvoj JA, izdanje Glavne polit. uprave JA, 1949, str. 330.

U strategiji vođenja oružane borbe posebno se isticao frontalni oblik oružane borbe. Tadašnji vojno-politički položaj Jugoslavije bio je takav da joj je, do Rezolucije Informbiroa 1948. godine, jedina opasnost pretila sa zapada i juga, te se računalo da se eventualnoj agresiji možemo suprotstaviti i pretežno frontalnim oblikom oružane borbe. Osnovnim vidovima strategijskih dejstava smatrani su strategijski napad (ofanziva) i strategijska odbrana (defanziva), a za oba se predviđalo da se mogu voditi istovremeno na više ili samo na pojedinim vojištima. Kopnena vojska je bila glavni nosilac ovih vidova dejstava, a Ratna mornarica i Ratno vazduhoplovstvo imali su pomoćnu ulogu. Primena ofanzive i defanzive zavisila je od odnosa snaga i konkretne strategijske situacije, ali je u ovom periodu više pažnje poklanjano ofanzivi.

Napad i odbrana tretirani su kao osnovni vidovi borbe na operativno-taktičkom nivou. Napadu se pridavao veći značaj, a odbrana se smatrala privremenim vidom borbe, koji se primenjuje, onda kada je napad nemoguć ili necelishodan. Napad se, u osnovi, mogao izvoditi na pravovremeno organizovanu odbranu sa frontalnim udarom kao oblikom manevra ili na odbranu organizovanu na brzinu, dok se odbrana razmatrala kao pozicijska i manevarska, pri čemu se prva smatrala osnovnom vrstom odbrane sa karakteristikama iz drugog svetskog rata na Istočnom frontu (neprekidni front, duboko ešeloniranje snaga, sistem rovova i saobraćajnica, zasićenost vatrom i preprekama, aktivnost rezervi itd.). Ovako organizovana odbrana imala je zadatak da napad neprijatelja zaustavi na glavnom odbrambenom pojasu.

Jugoslovenskom armijom rukovodio je Vrhovni komandant lično ili preko Ministarstva narodne odbrane u miru, odnosno Vrhovne komande u ratu. Ministarstvo narodne odbrane bilo je organ vlade i Vrhovnog komandanta, a Generalštab Jugoslovenske armije bio je zajednički za sva tri vida, s tim što su za Ratnu mornaricu i Ratno vazduhoplovstvo postojale posebne vidovske komande. Rukovođenje se karakterisalo visokim stepenom centralizma u odlučivanju i planiranju gotovo svih zadataka i poslova.

Što se tiče savezništva, Jugoslavija je do 1948. godine imala bilateralne ugovore o prijateljstvu i uzajamnoj pomoći sa SSSR-om i istočnoevropskim (socijalističkim) zemljama i oni su bili osnova savezništva u eventualnom ratu sa mogućim protivnicima koji su imali teritorijalne aspiracije ili su se neprijateljski držali prema našoj zemlji. Napadom Informbiroa opšti uslovi za našu zemlju postali su veoma složeni, te je došlo do naglašene orijentacije na sopstvene snage kako u izgradnji, tako i u odbrani zemlje.

U zaključku moglo bi se reći sledeće:

a) Taj kratki vremenski period, u osnovi, karakterišu napori da se, saglasno našim unutrašnjim i spoljnim uslovima, Jugoslovenska armija organizuje kao masovna armija čiji je zadatak da čuva tekovine revolucije i osigura mir na našim granicama. U suštini, u tom periodu je došlo do transformacije partizanske u stajaću vojsku iz drugog svetskog rata.

b) U oblasti ratne veštine poseban značaj pridavao se frontalnom obliku oružane borbe i strategijskoj ofanzivi kao dominantnom vidu strategijskih dejstava. U obuci, pored iskustava koja su imali kadrovi iz revolucije, korišćeni su iskustva i pravilska literatura 17 ratne veštine sovjetske armije.

c) Sva doktrinarna pitanja, a posebno o ratu, miru, odbrani zemlje, utvrđivanju veličine, uloge i mesta mirmodopske i ratne armije, rukovođenju oružanim snagama, izučavanju i primeni u obuci naših iskustava iz NOR-a, bila su isključivo u nadležnosti partijskog i vojnog rukovodstva, što je bilo od značaja da se sačuva kontinuitet u razvoju naše vojne misli, bez obzira na relativan uticaj sovjetskih stavova i iskustava u ovoj oblasti u to vreme.

Period od 1949. do 1959. godine karakteriše se još snažnijim zaoštravanjem odnosa između Istoka i Zapada, pre svega između SAD i SSSR-a. Iako ne poseduju monopol, SAD imaju ogromnu prednost nad SSSR-om u nuklearnom naoružanju. Usvojene su doktrina »kolektivne bezbednosti« i strategija »masovne odmazde« i na obema stranama stvoreni su vojno-politički paktovi u uslovima raspadanja kolonijalizma i nastajanja inicijativa i začetaka novog, blokovski nesvrstanog sveta.

Na unutrašnjem planu, za Jugoslaviju je od posebnog značaja bila aktivnost na očuvanju nacionalne nezavisnosti, koja je u tom periodu za razliku od prethodnog, bila ugrožena sa više strana, posebno od istočnoevropskih zemalja posle Rezolucije Informbiroa, kao i aktivnost na realizaciji kursa samoupravljanja u društveno-političkom i ekonomskom razvoju. Sve to imalo je uticaja i na razvoj i izgradnju naše koncepcije i doktrine odbrane, razvoj oružanih snaga i sistema odbrane, kao i na tim osnovama naše ratne veštine u celini.

Naši pogledi na uzroke, ciljeve, suštinu i karakter rata u osnovi su ostali isti. Međutim, s obzirom na položaj naše zemlje, u novoj konstelaciji međunarodnih odnosa bilo je i novih momenata kao što je mogućnost da Jugoslavija bude ugrožena i sa Istoka — što je u našoj politici odbrane zahtevalo naglašavanje kursa zač-

tog u NOR-u — oslonac na sopstvene snage u daljem razvoju i aktivnostima na unutrašnjem i međunarodnom planu. Predviđala se borba protiv svakog agresora — bilo sa Zapada ili Istoka — i u tom smislu su razrađivane varijante eventualnog rata od izolovane agresije pojedinih zemalja do koalicionog rata jednog ili oba vojna bloka protiv Jugoslavije. Jer, u to vreme se smatralo da bi napad na bilo koju zemlju Evrope prerastao lokalne okvire i verovatno doveo do rata širih razmera, pa i opšteg nuklearnog.

Oslonac na vlastite snage u iznalaženju optimalnih rešenja za odbranu zemlje, organizaciji oružanih snaga i izgradnji ratne veštine predstavljao je u tom periodu, posebno u prvim godinama izolacije, jedinu alternativu za očuvanje nezavisnosti zemlje, s obzirom na njen složen međunarodni i vojno-politički položaj i prirodu jugoslovenskog socijalističkog društva. U materijalno-tehničkom pogledu morali smo se orijentisati na nabavku dela naoružanja i vojne opreme u nekim zapadnim zemljama, jer naša vojna industrija nije mogla da u potpunosti udovolji potrebama, pa je drug Tito zahtevao da se oslonimo na vlastite snage, sem kada je u pitanju deo vrhunške tehnike.

U tom periodu osnovana je Ratna škola, kao najviša vojna škola. Na inicijativu druga Tita, radi »unapređenja naše vojne misli, usavršavanja vojnih znanja, daljeg podizanja idejnog nivoa, ujednačavanja pogleda rukovodećih kadrova naše armije«,³ počinje izlaziti opštevojni teorijski časopis »Vojno delo«. To je za našu vojnu misao, posebno za vojnu teoriju, bio značajan pokretački impuls, jer našim ratnim kadrovima, koji su stekli originalna, bogata i dragocena iskustva u NOR-u, trebalo je omogućiti da razvijaju, javno publikuju i verifikuju teorijske poglede da bi i na taj način, pored vojnih škola, mogli doprinositi oblikovanju naše teorije ratne veštine. Tako je otpočeo značajan proces kritičke analize stavova i iskustava iz drugog svetskog rata, posebno nekritičkih prihvatanih sovjetskih stavova, uz intenzivno izučavanje strategijsko-operativnih i taktičkih iskustava iz NOR-a i njihovo stvaralačko prilagođavanje našim uslovima i mogućnostima. U teorijskim raspravama, oslanjanjem i na sopstvena iskustva iz NOR-a, reafirmišu se mišljenja o potrebi kombinovanja dejstava na frontu sa partizanskim dejstvima u pozadini neprijatelja i otporom celog naroda, osobito u strategijskoj odbrani u našim uslovima. S tim u vezi, bila su doneta i rešenja o razvoju partizanskih jedinica.

Za realizaciju ovih koncepcijsko-doktrinarnih i strategijskih rešenja u oblasti izgradnje odbrambenog sistema i razvoja ratne ve-

³ »Vojno delo«, br. 1/1949, str. 9.

štine poseban značaj imaju Ustavni zakon iz 1953. i Zakon o narodnoj odbrani 1945. godine, kao i naša Opšta ratna služba iz 1955. godine, koja je, uz neke slabosti i opterećenja, bila značajan korak u oblikovanju naše doktrine opštenarodnog odbrambenog rata i na njoj zasnovane ratne veštine.

U rukovođenju i komandovanju oružanim snagama dolazi se do novih rešenja. U usvojenom načinu vođenja kombinovanog rata bila je nužna izvesna decentralizacija u sistemu komandovanja oružanim snagama, ali takva koja je omogućavala efikasnije delovanje komandi u neposrednoj vezi sa situacijom i događajima. U tom periodu (1953) ukinuta je i funkcija političkog komesara i utvrđen »princip jednostarešinstva«, kao fundamentalni princip na kojem počivaju odnosi u JNA. Rukovođenje i komandovanje partizanskim jedinicama bilo je specifično. Odredima su rukovodili štabovi grupe odreda, a ovi su bili potčinjeni nacionalnim (glavnim) štabovima. Nacionalni štabovi su se potčinjavali Vrhovnom štabu partizanskih odreda, a u operativnom pogledu i komandama armijskih oblasti.

U oblasti organizacije i upotrebe JNA karakteristično je, kao i u većini armija u svetu, njeno prilagođavanje uslovima opšteg nuklearnog rata. O tim pitanjima vođene su široke rasprave, posebno 1958. godine. U stvari, doktrinarni materijali u to vreme sadrže evoluciju naše taktike i strategije i, s tim u vezi, pogleda na konkretna organizacijska rešenja u oružanim snagama, posebno u organizaciji taktičkih i združenih taktičkih jedinica (npr. »pentomic« formacije i sl.) u JNA. Budući da je u ovom periodu procenjeno da bi agresija mogla biti na znatno širem strategijskom frontu, naša strategija je bila okrenuta ne samo ofanzivi već i defanzivi (teorijski i praktično), kao veoma značajnom vidu strategijskih dejstava, naročito u početnom periodu rata. U daljem toku rata računalo se na strategijsku ofanzivu i stalnu inicijativu, na ofanzivnost kao nužan i zakonit princip naše ratne veštine. Partizanska komponenta oružanih snaga imala je isključivo ofanzivni karakter u oba vida strategijskih dejstava.

U strategijskoj defanzivi predviđena je i mogućnost gubljenja nekih delova ratišta, ali ne i centralnog dela zemlje koji je predstavljao oslonac kompaktnosti državne teritorije i oružanih snaga. Nije isključivana mogućnost jednostrane primene nuklearnog oružja od strane agresora u početnom periodu rata, što je bila najteža varijanta izvođenja strategijske odbrane.

Napad i odbrana i dalje su tretirani kao osnovni vidovi borbe, ali se znatno menja njihov međusobni odnos prema onome iz pret-

hodnog perioda. Tako, iako je napad »glavni i rešavajući vid borbenih dejstava«, značaj odbrane je znatno porastao mada je i dalje smatrana privremenim vidom borbenih dejstava. Znatno više se izučavaju napad sa ograničenim ciljem i vezivanje neprijateljskih snaga, čvrsto držanje zauzetih pojedinih rejona ili objekata. Veća pažnja je pridavana napadu na neprijateljsku odbranu organizovanu na brzinu. U izboru oblika manevra sve je više isticana primena obuhvata i obilazaka radi nanošenja udara po najslabijem ili najosetljivijem mestu u neprijateljskoj odbrani. S obzirom na moguću veliku širinu fronta u odnosu na veličinu i mogućnost oružanih snaga, norme o potrebnoj brojnoj i tehničkoj nadmoćnosti postepeno se prilagođavaju našim uslovima i mogućnostima. U odnose snaga, pored ljudskog i materijalno-tehničkog faktora u oružanim snagama, saglasno našim uslovima, više nego ranije su uzimani otpor stanovništva, moral, raznovrsne aktivnosti naših snaga u pozadini neprijatelja i po svakom vremenu itd. Tako je postepeno korigovano i primenjivanje brojčanih normi, a pojam odnosa snaga dobijao je raznovrsniji i širi smisao, u skladu sa našim uslovima i mogućnostima.

U tom periodu računa se sa pozicionom (odsudnom) odbranom, ali veći značaj dobijaju manevarska (zadržavajuća) odbrana i odbrana na širokom frontu. Zbog velike mogućnosti eventualnih agresora da izvrše i duboke prodore, duboko organizovana odbrana dobija na značaju — posebno na lakše prolaznim (prohodnijim) pravcima, što je nametalo utvrđivanje, zaprečavanje i ešeloniranje snaga i sredstava po celoj dubini. Stvaranjem elastičnije strukture i borbenog poretka za odbranu, stvarani su i uslovi da se aktivnost odbrane postiže ne samo sistemom vatre nego i smelim, brzim i odlučnim napadnim dejstvima svih delova oružanih snaga.

Odlukom Vrhovnog komandanta 1955. godine počinje intenzivan rad na koncipiranju nove odbrambene politike, jer je bila sazrela ideja, koja se temeljila na iskustvima iz NOR-a, da se izgradi takav sistem odbrane koji će omogućiti da se objedine odbrambeni naponi celog naroda u odbrani od eventualne agresije. Bio je to široko zamišljen generalni projekat razrade ratne i vojne doktrine primerene našim uslovima. Sa ranije usvojenim planom razvoja vojne industrije, ovaj projekat je predstavljao jedinstvenu celinu. Razrada najcelishodnijih doktrinarno-strategijskih rešenja trajala je nekoliko godina, odnosno do 1958. godine. To je bio proces teorijskog i praktičnog definisanja doktrine opštenarodnog odbrambenog rata. Njene osnove su bile ugrađene i u Program SKJ, koji je usvojen na VII kongresu SKJ 1958. godine.

Period od 1959. do 1974. godine karakteriše se novim momentima u razvoju našeg socijalističkog društva, a to na određen način daje pečat kontinuitetu u razvoju naše vojne misli i posebno ratne veštine.

Na unutrašnjem planu samoupravljanje je, kao društveni odnos i kurs, sve više otvaralo i podsticalo proces decentralizacije i podružtvljavanja u sferi materijalne proizvodnje. Uporedo s tim preduzimaju se mere da se sve strukture društva uključe u poslove narodne odbrane u duhu odluka VII, VIII, IX i X kongresa SKJ i odredaba Ustava iz 1963. godine. Time su bili postavljeni novi društveno-politički okviri za dalji razvoj i izgradnju naše koncepcije i doktrine ONOR-a i na njima zasnovanog sistema odbrane. Odredbama Ustava i kongresnim dokumentima bili su utvrđeni prava i obaveze ne samo državnih organa već i svih društvenih subjekata prema narodnoj odbrani.

Međunarodna situacija u tom periodu karakteriše se hladnim ratom i dubokom blokovskom podeljenošću svijeta, čija je kulminacija bila do 1967. godine. Paralelno s tim izrasta i nesvrstani pokret, kao novi i snažan faktor u međunarodnim odnosima u borbi za mir i progres u svetu, čiji je jedan od osnivača bila i naša zemlja. Dolazi i do popuštanja zategnutosti među supersilama, odnosno do tzv. politike detanta u međunarodnim odnosima, što je predstavljalo pozitivan trend.

Na vojnom planu dominiraju doktrine i strategije supersila i blokova zasnovane na relativnom paritetu supersila u raketno-nuklearnim borbenim sredstvima; pored pretnji nuklearnim ratom (kubanska kriza 1962), one predviđaju lokalne ratove i vojne intervencije sa upotrebom konvencionalnog naoružanja, čime su bile ugrožene sloboda i nezavisnost malih naroda i država, progresivnih i oslobodilačkih pokreta u svetu.

Na osnovu takvih unutrašnjih i međunarodnih odnosa i kretanja, u našoj zemlji se razvijao veoma intenzivan proces na razradi i realizaciji usvojenih stavova o narodnoj, odnosno opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti, što je predstavljalo nov kvalitet u razvoju naše vojne misli. U tom periodu pretila je opasnost nezavisnosti Jugoslavije ne samo od izbijanja svetskog rata nego i od lokalnih ratova i vojnih intervencija, koji su sve više postajali sredstvo u realizaciji globalne politike velikih sila širom sveta, pa i u Evropi. Agresija na našu zemlju razmatrana je sa stanovišta upotrebe nuklearnih borbenih sredstava, masovne primene oklopnih, vazduhoplovnih, vazdušnodesantnih i pomorskih snaga, najšire primene diverzija i psihološko-propagandnog delovanja. Uspešna bor-

ba protiv eventualnog agresora, ocenjivalo se, bila je jedino moguća ako se cela društvena zajednica organizuje za oružanu borbu i otpor najširih razmera u kojima će, pored oružanih snaga, učestvovati i celokupno za borbu i otpor sposobno stanovništvo. Otuda se polazna osnova naše ratne doktrine i ratne veštine zasnivala na stavu da se cela zemlja pripremi za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata. Time se obezbeđivala tradicionalno neodvojiva veza oružanih snaga sa narodom i omogućavalo vođenje totalnog otpora u raznovrsnim oblicima oružane i neoružane borbe na celom jugoslovenskom prostoru. To je ukazivalo da i dalje treba zadržati i usavršavati kombinovani oblik oružane borbe, koji je za naše uslove bio najcelishodniji. Samo takvim oblikom mogli smo se najuspešnije suprotstaviti strategiji »munjevitog rata« agresora, namećući mu iscrpljujući i dugotrajan rat do konačne pobede, angažujući sve snage u borbi — na frontu, u našoj i pozadini neprijatelja. Za to se trebalo organizovano pripremiti, pa smo u oružanim snagama dogradili i teritorijalnu komponentu.

Naša strategija vođenja oružane borbe predviđala je izvođenje tri vrste međusobno povezanih ratnih dejstava. Prvo, snagama JNA pružiti frontalni otpor agresoru primenom ofanzivnih i defanzivnih dejstava od državne granice na svim pravcima i po čitavoj dubini, uz istovremeno obezbeđenje od vazдушnih desanata u dubini zemlje i od pomorsko-vazдушnih desanata na jadranskom pomorskom vojištu. Drugo, istovremeno sa našim odbrambeno-napadnim dejstvima duž operativnih i taktičkih pravaca odmah preći na aktivna dejstva na bokove i pozadinu poretka agresora, koja bi izvodila, prvenstveno, jedinice »partizanskog« tipa. Treće, radi zaštite naroda, sprečavanja stvaranja okupacijskog sistema vlasti i neprekidne borbe protiv agresora na privremeno zaposednutoj teritoriji formiraju se i u tu svrhu dejstvuju teritorijalni odredi i čete, kao oružane formacije u rukama vojnoteritorijalnih organa u početku, da bi se kasnije, naročito posle 1968. godine, razvila snažna teritorijalna odbrana, koja pored JNA čini drugu komponentu jedinstvenih oružanih snaga SFRJ, naravno sa novim odgovarajućim zadacima u skladu sa našom doktrinom ONOR-a i strategijom oružane borbe.

Ratna služba iz 1964. godine posebno razrađuje organizaciju i izvođenje »operacije u pozadini neprijatelja«, čiji su nosioci vojna područja ili armijske oblasti ako se u celini nađu u pozadini neprijatelja.⁴

Komandovanje je, na osnovu doktrinarnih stavova, imalo da rešava veoma složene zadatke, ali je načelo ekspeditivnosti i nepre-

⁴ Ratna služba JNA, 1964, str. 263.

kidnosti dobijalo prioritetan značaj pa su i rešenja tražena u pojednostavljenju štapskog rada i planiranja, skraćivanju »referisanja« i izradi štabskih dokumenata ili ukidanju nekih stepena komandovanja. Ratna služba je predviđala da se, pored osnovnog i pozadinskog, formiraju i rezervna komandna mesta.

U pogledu odnosa grana ratne veštine, posebno strategije i taktike, naglašavano je da taktika uvek mora voditi računa ne samo o vojnim nego i političkim zahtevima strategije. Operacije u našim uslovima, bilo da se izvode u zahvatu fronta ili na privremeno zaposednutoj teritoriji, smatrane su kao kombinovane operacije u kojima se kombinuju i prepliću raznovrsna borbena dejstva povezana po cilju i vremenu, a odvojena po prostoru. Zbog toga su naše oružane snage teorijski i praktično osposobljavane za vođenje kombinovanih dejstava bilo u ofanzivi ili defanzivi. Sve je to u nastavnoj praksi škola i trupe sprovedeno, a na vežbama i manevrima (»Sloboda — 1971« i dr.) proveravano i na osnovu stečenih saznanja i iskustava dalje usavršavano.

Bitne karakteristike odbrane ispoljavane su kroz stav da se odbrana tretira kao vid borbe koji može imati različite stepene upornosti. To je zahtevalo da svaka odbrana, načelno, mora biti uporna, a stepen njene upornosti zavisi od konkretne situacije, posebno od upotrebe nuklearnog oružja, i cilja koji se postavi. Odbrana se organizuje na pogodnim objektima po dubini pravca i uz maksimalnu primenu zaprečavanja, po grupnom sistemu, sa grupisanjem glavnih snaga i sredstava duž komunikacija, uskih prolaza i oko naseljenih mesta, tako da se snage ne podmeću udaru nadmoćnijeg i tehnički superiornijeg agresora, a da se istovremeno obezbedi maksimalna primena aktivnih dejstava.

Osnovne karakteristike naših ofanzivnih dejstava bile su: neprekidnost, napad iz pokreta, primena principa iznenađenja i manevra radi obezbeđenja nadmoćnosti u ljudstvu i lakšem naoružanju, a kad god je moguće i u drugim vrstama borbene tehnike na izabranim pravicima. Pri dejstvu na neprijateljske objekte na privremeno zaposednutoj teritoriji predviđani su napadi, koncentrična i sinhronizovana dejstva na prioritetne ciljeve kao što su: raketna i nuklearna sredstva, transportne kolone, centri veze, komandna mesta i dr.

U celini gledano, u tom relativno najdužem periodu postignuti su krupni rezultati u svim oblastima, pa i u oblasti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, tako da je na X kongresu 1974. godine ocenjeno da izgradnja sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite »spada u najkrupnija ostvarenja našeg društve-

nog razvoja« (Tito). Naravno, i ratna veština na osnovama koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane oblikovala se saglasno zahtevima i potrebama odbrane našeg socijalističkog društva.

Period od 1974. do 1981. godine. Novi kvalitativni skokovi u razvoju jugoslovenskog društva, pa s tim u vezi i u oblasti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, pozitivno su uticali i na dalji razvoj naše ratne veštine. Osnovni stavovi koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i društvene samozaštite utvrđeni su Ustavom SFRJ od 1974. godine, dokumentima XI kongresa SKJ, Zakonom o narodnoj odbrani i Smernicama za odbranu SFRJ od agresije. Istina, moglo bi se govoriti da je ovaj period sastavni deo prethodnog i da sa njim čini celinu, ali glavni razlog da se obrađuje kao poseban period jeste činjenica što je Ustavom 1974. i Zakonom o udruženom radu uneto više novih kvaliteta u razvoju društva, pa i opštenarodne odbrane i ratne veštine.

Prema doktrini opštenarodne odbrane SFRJ, oružana borba čini glavni i najvažniji oblik suprotstavljanja agresiji. Polazeći od tog stava i utvrđenih doktrinarnih i političkih pogleda o uzrocima i vrstama savremenih ratova, naša ratna veština u celini, posebno strategija oružane borbe kao njena najviša grana, utvrđuje stavove o: vrstama i karakteristikama moguće agresije na SFRJ; faktorima, strategijskim principima i oblicima oružane borbe; ulozi i zadacima oružanih snaga, kao i njihovom organizovanju, rukovođenju i komandovanju; doktrini njihove strategijske upotrebe; vidovima, oblicima i sadržaju borbenih dejstava; pripremanju oružanih snaga u miru i uređenju ratišta za potrebe oružane borbe; pripremanju stanovništva i svih društvenih subjekata za neposredno i posredno učešće u oružanoj borbi i dr. Ciljevi oružane borbe, izvedeni iz ciljeva ONOR-a, jedinstveni su i usmereni na uništenje agresora, a zavisno od vrste agresije postižu se postupno u pojedinim periodima rata i na pojedinim delovima ratišta. Naša ratna veština, razvijena i oblikovana na osnovama koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane, ima odgovarajuća rešenja za sve vrste i oblike rata (agresije) i razrađene teorijske stavove ne samo za početni period već i za rat u celini, bez obzira na njegov intenzitet, obim i trajanje.

U utvrđivanju fizionomije oružane borbe opredeljeni su i njeni glavni oblici na strategijskom nivou: kombinovani, frontalni i partizanski. *Kombinovani oblik* se smatra najoptimalnijim rešenjem za teže uslove odbrane SFRJ od agresije, a podrazumeva istovremeno izvođenje odbrambenih i napadnih dejstava u zahvatu fronta, na delovima ratišta koje agresor eventualno privremeno posedne i u sopstvenoj pozadini. *Frontalni oblik* oružane borbe imao bi širu

primenu u suprotstavljanju agresiji sa ograničenim ciljem, pri povoljnijem odnosu snaga, ali bi i tada bila srazmerno razvijena dejstva u pozadini poretka agresora. *Partizanski oblik* oružane borbe primenjivao bi se na ratištu u nepovoljnijem odnosu snaga i najtežim uslovima agresije na SFRJ, kada bi mogao postati i dominantan oblik oružane borbe, ali kao izraz nužde i kontinuiteta borbe protiv agresije — sve do konačne pobeđe. Svaka konkretna situacija uslovljavaće i posebne oblike dejstava čija će se obeležja najčešće sastojati u najraznovrsnijim kombinacijama frontalnih i partizanskih dejstava, udara sa fronta, na bokove, krila i iz pozadine, kombinovanih dejstava JNA i teritorijalne odbrane, kao i zajedničkih dejstava oružanih snaga i stanovništva.

Naša ratna veština predviđa dva osnovna vida strategijskih dejstava: strategijski napad (ofanzivu) i strategijsku odbranu (defanzivu), koji bi se primenjivali zavisno od ciljeva oružane borbe u određenim periodima rata, karaktera i vrste agresije, odnosa snaga i primenjenog oblika oružane borbe u strategijskim razmerama. Prevlađujuću ulogu imala bi ofanzivna dejstva, ali odbrana bi se uvek prihvatila kada je to neophodno. U skladu s tim, razmatraju se i oblici borbenih dejstava: operacije, bojevi i borbe — na kopnu, moru i vazduhu, odnosno u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini. Sa stanovišta strategije, a s obzirom na angažovane snage i sredstva i ciljeve, poseban značaj imaju operacije strategijskih razmera. To bi, po pravilu, bile zajedničke operacije JNA i teritorijalne odbrane, a njihovi rezultati odražavali bi se na dalji tok rata u celini ili na neki od njegovih perioda.

Vođenje oružane borbe, kao odlučujućeg oblika suprotstavljanja agresiji, predstavlja osnovni zadatak oružanih snaga SFRJ — JNA i teritorijalne odbrane. Prema našem Ustavu, pripadnikom oružanih snaga smatra se i svaki građanin koji organizovano, oružjem ili na drugi način učestvuje u oružanoj borbi, što celokupnom sistemu opštenarodne odbrane daje bitno nove društveno-političke i vojne dimenzije.

U okviru jedinstvene oružane borbe sve komponente oružanih snaga ispoljavaće zajednički i poseban uticaj na njen tok i rezultate. S obzirom na geostrategijski položaj i najvažnije karakteristike našeg ratišta, glavnu ulogu bi imale Kopnena vojska JNA i jedinice teritorijalne odbrane, dok bi uloga i zadaci Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i Ratne mornarice bili opredeljeni njihovom specifičnom strukturom i ambijentom dejstva. Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana namenjeni su prvenstveno za protivvazdušnu odbranu teritorije i grupacija oružanih snaga i vaz-

duhoplovnu podršku Kopnene vojske, Ratne mornarice i snaga teritorijalne odbrane. Ratna mornarica ima zadatak da samostalno i u sadejstvu sa ostalim vidovima JNA i snagama teritorijalne odbrane obezbeđuje suverenitet i teritorijalni integritet SFRJ na jadranskom pomorskom bojištu.

Prema našim doktrinarnim gledanjima, teorija ratne veštine je definisala četiri osnovna faktora oružane borbe. U skladu sa mestom i ulogom čoveka u našem društvu, ljudski faktor sa svim kvantitativnim i kvalitativnim svojstvima predstavlja odlučujući faktor u oružanoj borbi, koji stvaralački koristi ostale faktore (materijalno-tehnički, prostor i vreme) za realizaciju cilja oružane borbe. Pravilno tretiranje svakog od faktora oružane borbe daje doktrini opštenarodne odbrane i na njoj zasnovanoj ratnoj veštini kvalitativne prednosti u odnosu na doktrinu i ratnu veštinu bilo kojeg agresora, bez obzira na njegovu brojnu i materijalno-tehničku moć.

Naša ratna veština definisala je i svoje principe, koji važe za sve njene grane, posebno za strategiju oružane borbe. Polazeći od sveobuhvatnosti oružane borbe kao glavnog sadržaja ONOR-a, od jedinstva oružane borbe i drugih oblika borbe i opštenarodnog otpora, od uloge čoveka, njegovog morala i svesti, od bogatstva i raznovrsnosti oblika oružane borbe, definisani su sledeći principi: izbor cilja, univerzalnost, masovnost, ofanzivnost, manevar, izbor težišta, izražavanje nadmoćnosti, inicijativa, iznenađenje, ekonomija snaga, aktivnost i nametanje naših uslova borbe agresoru itd. Na taj način su i teorijski dati osnovni postulati svim granama ratne veštine, zasnovani na vojnonaučnim saznanjima i vlastitim iskustvima, pa mogu biti rukovodstvo za stvaralačku aktivnost starešina i jedinica naših oružanih snaga u oružanoj borbi u ONOR-u. Ti principi odražavaju duh naše koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i zato našu ratnu veštinu u celini čine životnijom i efikasnijom od agresorove ratne veštine.

Može se zaključiti da je u tom periodu postignut visok kvalitet u razradi naše ratne veštine kao celine kroz izradu više važnih dokumenata kao što je Strategija oružane borbe, pravila i uputstva operativnog i taktičkog značaja. U izradi tih normativno-teorijskih dokumenata, kojima je razrađena oružana borba na svim nivoima ratne veštine, osnovna vodilja je bila vojna misao druga Tita. Ti dokumenti predstavljaju stvaralačku sintezu naše teorijske misli o vođenju oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu.